

De competentietrein rijdt

Visie, betrokkenheid, emotie, noodzaak, vertrouwen. Dat zit volgens deelnemers van een studiedag van de KPC Groep achter het succes van de eerste ervaringen met competentiegericht leren. Er was veel aandacht voor taal en communicatie rondom de vernieuwde aanpak.

FOTO'S: TON VAN DEN BORN

▲ **Klaas Jellema, manager onderwijs en innovatie, demonstreert de aanpak op AOC Oost. 'Zonder wrijving geen glans', zo heet zijn bijdrage, want veranderen gaat niet vanzelf**

Leerlingen, bedrijven, cursisten. Je kunt ze beter niet lastig vallen met de terminologie van het onderwijs als dat niet nodig is. Wat moeten ze met de discussie rondom deelkwalificaties, beroepscompetentieprofielen en assessment? Dat is de taal van ontwikkelaars en inhoudsdeskundigen. Maar intussen wordt wel hun actieve deelname gevraagd. "Als je competentiegericht wilt leren, heb je de context uit het bedrijfsleven nodig", zegt Klaas Jellema, manager onderwijs en innovatie bij AOC Oost. En leerlingen

moeten leervragen stellen. Hoe organiseer je dit?

De KPC Groep wil op haar jaarlijkse studiedag met onderwijsmensen nagaan wat de consequenties zijn van het competentiegericht leren. Maar niet alleen dat, opent divisie manager Antonette Sanders, "kennis creëren is vandaag ook een doel." Met dat oogmerk zijn 12 december ongeveer dertig mensen naar Den Bosch gereisd. Ze komen van aoc's, ipc's, Aequor, CPS en APS en van de KPC Groep zelf. Jellema, namens AOC Oost, en Geert van den Heuvel, Helicon Opleidingen,

demonstreren twee praktijkvoorbeelden. Ze tonen de competentiegerichte aanpak zoals ze die bij hun aoc's vormgeven. Hoe organiseren zij in hun situatie dat de klant (leerling, cursist) zonder dat deze teveel vermoeid wordt met theoretische terminologie, zo goed mogelijk bediend wordt? Jan Gravemaker, directeur externe zaken bij Aequor, biedt als het ware het kader. Wat te verwachten van de competentiegerichte kwalificatiestructuur zoals die in samenspraak met onderwijs en bedrijfsleven wordt vormgegeven?

▲ Hans van Aalst, KPC Groep (staand), reageert op de uitleg van Jan Gravemaker, Aequor, (voorgond) over de realisatie van de competentiegerichte kwalificatiestructuur. Achter Gravemaker zitten van links naar rechts: Antonette Sanders, Theo Koolen en Geert van den Heuvel.

of ze een goede context en een voldoende rijke leeromgeving bieden. In een reflectie legitimeert Hendrik ten Berge, adviseur van de KPC Groep, de aanpak van AOC Oost. Een nauwere band met de economische processen en onderlinge afspraken van aoc's over de wijze waarop ze bedrijven willen betrekken, acht hij fundamenteel voor de huidige onderwijsmodernisering. "Er zit een duidelijke maatschappelijke noodzaak achter de modernisering", zegt hij. "Bedrijfsleven produceert nieuwe kennis en inzichten. Het is van belang dat deze via het onderwijs worden geconsolideerd."

Trein

Geert van den Heuvel demonstreert met een anti-morsbeker dat je te verkunt gaan met voorprogrammeren van leeractiviteiten. Het is efficiënt, zo'n beker, maar je leert niet uit een kopje drinken en bovendien ruik je niets. Hij poogt in een project met Centerparcs, een bbl-traject waar nu 165 cursisten aan deelnemen, het leerproces open te laten. "Je moet je niet vastleggen op een onderwijssysteem", vindt Van den Heuvel. Er is gekozen voor een thematische aanpak op basis van de situatie van de cursisten.

Telkens reflecteert iemand van de KPC Groep op de praktijk. De laatste ronde is precies omgekeerd. Dan begint Willem van Dam van de KPC Groep en geeft Douwe Ettema van de AOC Raad weerwoord.

Kennismakelaar

Coaching, assessment, proeve van bekwaamheid, portfolio, praktijk als uitgangspunt, eigen verantwoordelijkheid en interne sturing van het leerproces (dus vanuit de leerling in plaats van vanuit de docent). De taal van het competentiegericht leren is langzamerhand bekend. Het verhaal van Jellema gaat over deze elementen en de manier waarop AOC Oost er invulling aan probeert te geven. "Toen ik vertelde dat we niet meer gaan lesgeven, waren er locatiemanagers die wit wegtrrokken."

Maar dan begint het pas. Wat gebeurt er wel? En hoe kom je aan functionele, op de praktijk gebaseerde, leeractivi-

teiten? Jellema: "Die leeractiviteiten kunnen wat mij betreft niet gevarieerd genoeg zijn. Wat dan het effect van bepaalde leeractiviteiten is op competenties, dat moet je dan eigenlijk analyseren."

De oplossing van AOC Oost is een aanpak met het regionale bedrijfsleven waarbij het aoc als een soort van kennismakelaar functioneert. Er staat Jellema een wisselwerking voor ogen, maar zover is het nog niet. "Daar moet je in investeren." Bijvoorbeeld via projecten zoals het Plattelandshuis Achterhoek & Liemers, Berkenwater of een fietspad langs de Oude IJssel. 'Kansrijke ideeën', volgens Jellema, waarvan dan zaak is om vast te stellen

"Het is een goed voorbeeld van een bedrijf dat vraagt om in een bepaalde context een opleiding aan te bieden", reageert Thomas Landman, bij de KPC Groep vanaf vandaag de contactpersoon voor het groen onderwijs. In het reguliere onderwijs komen nog te weinig leervragen los van leerlingen, maar hier lukt dat blijkbaar wel. Over tien tot vijftien jaar is ook dat onderwijs zover als de situatie die Geert schetst, schat Theo Koolen, CvB-lid van Helicon Opleidingen.

"Ja, dat competentiegericht onderwijs is wel mooi voor leerlingen die weten wat ze willen", reageert Barend Schuurman, teamleider van het mbo Geldermalsen, Helicon Opleidingen,

"Het is wezenlijk dat we eerst kijken naar wat mensen doen en dan, naar de taal die daarbij hoort"

“maar hoe moet het met leerlingen die dat niet weten?” Dan kun je ze alleen stimuleren, vindt Jellema. Door voldoende rijkdom te bieden en de nieuwsgierigheid te prikkelen, het proces op gang te brengen. Antonette Sanders vertelt over een vmbo-school waar ze de eerste drie weken niets doen behalve de vraag beantwoorden: wat kom ik doen op deze school? Een ander dilemma is: hoe krijg je docenten zover? Wat is hun motief?

“Je moet je niet vastleggen op een onderwijssysteem”

Hebben ze ook leervragen? Volgens Jellema moet je ze ongeveer zo coachen als leerlingen. Dat is in hun geval misschien wat lastiger, maar het is wel de aanpak.

Voor managers is de oplossing simpel. De competentietrein is gaan rijden. Je kunt instappen of achterblijven.

Taal

Op ontwikkelingen als bij Oost en Helicon moet de competentiegerichte kwalificatiestructuur passen als de voet van Assepoester in haar schoentje. Het moet de juiste voeding zijn voor de bloei van bijzondere bloemen. “Een klantgericht communicatie-instrument”, zegt Gravemaker over de toekomstige cks. Dat wil Aequor neerzetten. Een middel dat liefst moet stimuleren en inspireren.

Er is in de vormgeving sprake van een aantal stappen. “Een competentie is de bekwaamheid die in een bepaalde context tot uiting komt”, legt hij uit. Dan moet je je afvragen: welke prestaties hebben voor een bedrijf betekenis?

Hoe kun je dat omzetten naar bedrijfs-overstijgende en sectordoorsnijdende competenties met een bredere waarde voor leerlingen? En hoe kunnen scholen deze vervolgens aanbrenghen? De Aequor-directeur schetst de lijn van competenties, via gedrag in een bepaalde context, naar prestaties in een assessment en het resultaat voor de klant.

Adviseur van de KPC Groep, Hans van Aalst, reflecterend op het verhaal van

Jan Gravemaker stoort zich enigszins aan deze ketenbenadering. “Het is wezenlijk dat we eerst kijken naar wat mensen doen en dan, naar de taal die daarbij hoort. Ik denk ook wel dat dit is wat Jan bedoelt, maar omwille van de discussie maak ik het iets scherper.”

“Die taal is abstract”, reageert Barend Schuurman. “Ik denk dat het begrip ‘competenties’ weinig waarde heeft voor leerlingen. Voor hen is van be-

lang dat ze concrete leerervaringen opdoen waar ze met trots op kunnen terugkijken.”

Klant? Wie is nu eigenlijk jullie klant, vraagt een vertegenwoordiger van Wellantcollege. “De klant, dat is degene voor wie de prestaties van belang zijn”, zegt Gravemaker. Leerling en bedrijf. “Je moet ze wel op verschillende manieren benaderen”, vindt Koolen. “De vraag is dan: welke taal gebruik je?”

Niet alleen de taal waarin je met leerlingen over competentiegericht leren praat, moet concreet en voor hen betekenisvol zijn. Dat geldt ook voor bedrijven. De taal die je dan met bedrijven in de regio spreekt is anders dan de taal met landelijke bedrijfsleven-vertegenwoordigers. Maar het is ook een ander type overleg. Gravemaker: “Ik ervaar geen tegenstelling tussen het overleg wat wij voeren en het overleg van de scholen met het regionale bedrijfsleven.” Dat gaat over heel andere onderwerpen.

Rugdekking

“Wat maakt nu het succes bij Klaas en Geert”, vraagt Willem van Dam, “en waarom durven ze hier te staan?” Visie, betrokkenheid, emotie, noodzaak, vertrouwen. Dat zijn een paar van de suggesties vanuit de zaal. “In beide situaties is veel geïnvesteerd in de mensen die het moeten doen”, denkt Antonette Sanders.

Implementatie is een complex proces en gaat soms over kleine dingen.

Wat te verwachten van de cks?

De competentiegerichte kwalificatiestructuur (cks) zal de basis gaan vormen voor de onderwijsprogramma's op aoc's. Wat kunnen scholen verwachten?

De cks moet 'geen harnas', maar een 'klantgericht communicatie-instrument' worden, aldus Jan Gravemaker van Aequor. Het gaat om kwalificaties op basis van gewenst gedrag in diverse beroepscontexten. De structuur wordt daarmee meer op de praktijk betrokken en kwalificaties worden ook breder. Ze bieden alle ruimte voor scholen om een specifieke of regionale inkleuring te geven. Bovendien worden andere opleidingsvormen (zoals bij AOC Oost of Helicon Opleidingen) gestimuleerd.

Competenties die leerlingen moeten verwerven, zijn dan beschreven in kwalificatieprofielen. Deze zijn gebaseerd op beschrijvingen van beroepen (beroepscompetentieprofielen) die onder verantwoordelijkheid van de sociale partners zijn opgesteld. Behalve uit 'leren en loopbaan' en maatschappelijke situaties.

Het ontwikkelen van kwalificatieprofielen is de verantwoordelijkheid van de kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven. Er is over de opstelling overleg met dat onderwijs en bedrijfsleven en via Colo met andere kenniscentra. Dit laatste ook omdat er overlap in kwalificaties tussen sectoren is. Bovendien zijn sommige kenniscentra (handel, economisch-administratief, ict) al min of meer sectordoorsnijdend.

De kwalificatieprofielen waar scholen straks invulling aan geven, worden in 2004 ontwikkeld. Ze worden, aldus Theo Koolen, via de Commissie onderwijs bedrijfsleven betrokken bij de ontwikkeling van de cks, 'heel globaal' beschreven. “Het zal nog een hele klus worden voor de aoc's om dat uit te werken in onderwijsprogramma's.” Het streven is dat dan in augustus 2005 de eerste opleidingen volgens de cks starten.

Bovendien moet er plaats voor zijn. “Tijdens de verbouwing gaat de verkoop gewoon door”, zegt Douwe Ettema. Ruimte, rugdekking, relaties, reflectie, richting en realisme. Dat is allemaal nodig, aldus Sanders. En ook de moed om risico's te nemen. ☞

Ton van den Born